

Стаття присвячена актуальній проблемі моніторингу якості освіти у США. На основі аналізу автентичних документів авторка охарактеризувала рівні системи моніторингу якості освіти. З метою надання оцінки діяльності державної системи освіти США, визначення її актуального стану, а також вивчення шляхів формування державної політики розвитку освіти учений детально дослідила національні оцінювання навчальних досягнень учнів як основний інструмент моніторингу якості освіти на національному рівні.

Ключові слова: якість освіти, освітній моніторинг, система моніторингу, національне оцінювання навчальних досягнень учнів, моніторинг освітніх стандартів.

Статья посвящена актуальной проблеме мониторинга качества образования в США. На основе анализа аутентичных документов автор охарактеризовала уровни системы мониторинга качества образования. Для оценки деятельности государственной системы образования США, определения ее актуального состояния, а также изучения путей формирования государственной политики развития образования, ученный детально исследовала национальные оценивания учебных результатов учеников как основной инструмент мониторинга качества образования на национальном уровне.

Ключевые слова: качество образования, образовательный мониторинг, система мониторинга, национальное оценивание учебных достижений учеников, мониторинг образовательных стандартов.

The article is devoted to the actual problem of education quality monitoring in the USA. On the basis of authentic documents analyze the author characterizes levels of the system of education quality monitoring/ For the purpose of assessment of state system of education in the USA, defining of its actual condition and also for studying the ways of formation of education development policy, the researcher investigated in details the national assessment of learning pupils» achievements as the main instrument of education quality monitoring on the national level.

Keywords: quality of education, educational monitoring, monitoring system, national evaluation of educational achievements of students, monitoring of educational standards.

УДК 371.124:378.126
ББК 74.58

О.І. Щербак
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців обумовлена сучасними соціальними та економічними умовами. Нові стратегічні орієнтири у розвитку економіки, політики, соціокультурній сфері, а також **інформатизації** суспільства суттєво змінили вимоги до випускників вищих навчальних закладів.

Виникла потреба у соціально і професійно активній особистості, яка володіє високою компетентністю, професійною мобільністю, самостійністю, вмінням постійно удосконалювати свої професійні навички, професійно реалізовувати подальше творче зростання.

Все це ставить завдання підготовки студента, який здатний взяти на себе відповідальність за свою освіту та своє професійне майбутнє.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування професійної компетентності педагога професійного навчання та підготовки його до роботи у професійних навчальних закладах.

Конкретна діяльність педагога професійного навчання формується і розвивається під впливом самостійно існуючих об'єктивно необхідних структур діяльності (педагогіка, психологія, методика, фахові знання, вміння, навички) і важливих соціальних,

© О.І. Щербак, 2010

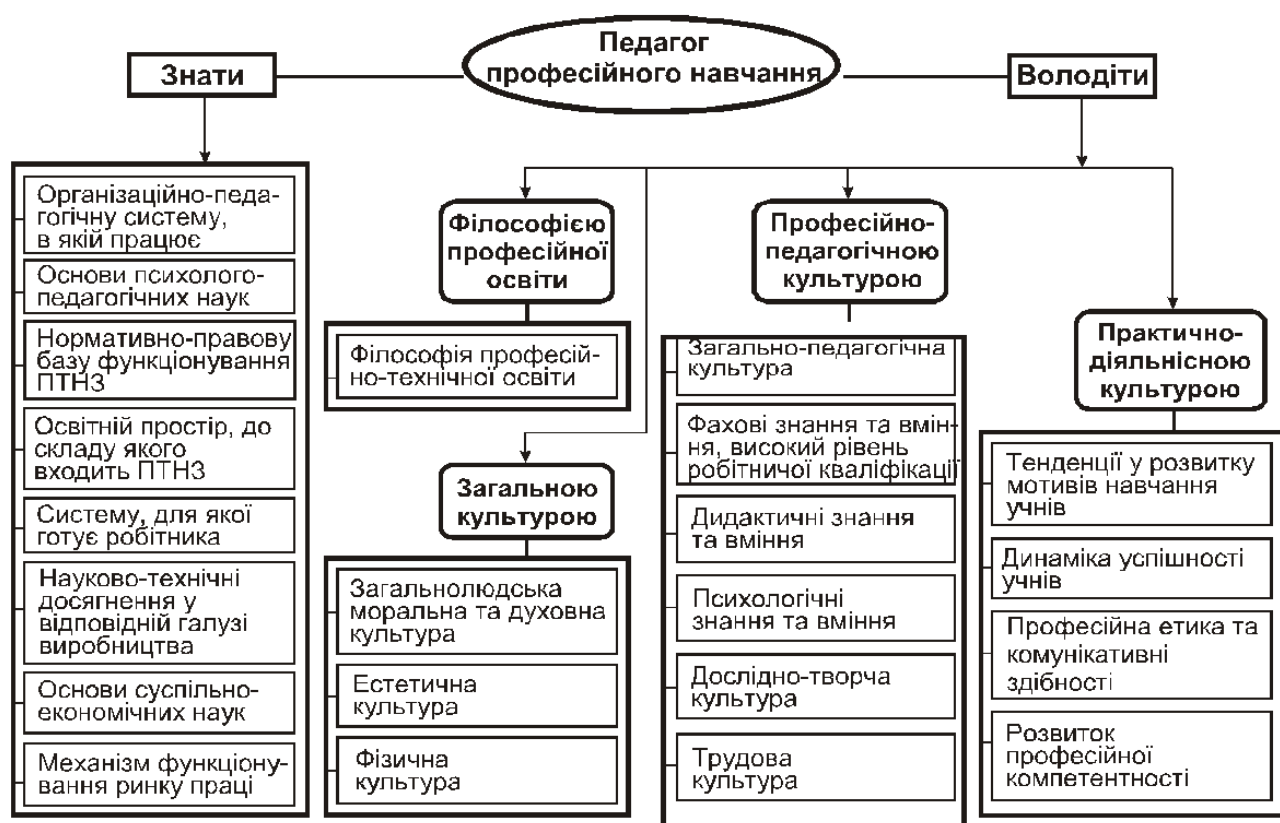
истик групи як її суб'єкта. Діяльність педагогів відзначається суттєвим зворотним зв'язком: з одного боку – дія на учнів з метою

їхнього професійного та громадянського становлення, а з іншого – вплив на саму педагогічну діяльність та її подальший розвиток.

Виходячи з функцій, які виконує педагог, формується перелік ситуацій діяльності, потім – типових завдань, які він повинен вирішити, і за цим – відповідних способів їх вирішення. Визначаючи зміст складових структури розробленої нами моделі професійної компетентності педагога професійного навчання (схема), доцільно врахувати обсяг вимог, які висуває до нього сучасне науково-педагогічне знання, а також сукупність соціальних вимог, адекватних часові. Можна зробити висновки, про наступне:

- моделювання педагога стає ефективним методом розробки програм їх підготовки, розвитку професійної компетентності;
- тільки включення моделі педагога до соціального контексту дає змогу уточнити вимоги до неї самої і робить реальним її безпосереднє використання;
- модель професійної компетентності педагогів професійно-технічних закладів повинна стати тією основою, яка допоможе визначити зміст і форми навчання педагогів;

Структура моделі професійної компетентності педагога професійного навчання

– для науково обгрунтованого підходу до формування професійної компетентності педагогів професійного навчання недостатні знання лише про зміст професійної компетентності. Потрібен цілісний опис діяльності педагогів як інформативне джерело для побудови освітнього процесу;

– модель професійної компетентності має бути прогностичною і слугувати інструментом зворотного зв'язку між педагогічною діяльністю і системою освіти педагогів, сприяючи таким чином їх взаємодії та орієнтації;

– модель професійної компетентності педагога професійного навчання дає змогу задати конкретні, операціонально експліцитні цілі для процесу формування професійної компетентності педагогів;

– одним із суттєвих кроків у моделюванні педагога можуть стати державні стандарти оцінки теоретичної та практичної підготовки педагога, які на рейтинговій основі давали б змогу оцінювати рівень його професійної компетентності.

Поняття компетентнісної освіти, освітньої компетентності прийшло до нас із зарубіжних країн, де воно широко й плідно вживається, проте на відміну від інших західних інновацій не суперечить традиційним українським цінностям. Під компетентністю людини дослідники розуміють спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання. Вони дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати й розв'язувати, незалежно від ситуації, проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

Компетентність – загальний оцінний термін, що позначає здатність до діяльності «зі знанням справи». Застосовується стосовно осіб певного соціально-професійного статусу, характеризуючи міру відповідності їхніх розумінь, знань і вмінь реальному рівню складності виконуваних завдань і проблем, що вони вирішують. На відміну від терміну «кваліфікація», нейтрального в морально-етичному відношенні, компетентність – здатність працівника, що отримує платню, приймати відповідальні рішення і діяти адекватно до вимог службового та громадянського обов'язку. У цьому контексті її слід розуміти як особистісну рису суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі соціального і технологічного поділу праці [1, с.54].

Компетентнісний підхід орієнтується на кінцевий результат освітнього процесу, спрямовується на формування у майбутнього фахівця готовності ефективно використовувати потенційні можливості (знання, уміння, навички, цінності, психологічні особливості) та зовнішні ресурси (інформаційні, людські, матеріальні) для досягнення поставленої мети. Компетентність характеризує міру включення в активну діяльність, здатність ефективно розв'язувати конкретну ситуацію, мобілізуючи при цьому знання, уміння, досвід, поведінкові відносини та цінності. На перший план виходить категорія «здатність діяти» як уміння використовувати знання у практичній діяльності. Компетентність є ключовим, «вузловим» поняттям, оскільки за своїм змістом поєднує інтелектуальний і навичковий складники освіти; містить ідеологію інтерпретації змісту освіти, бо відштовхується від результату.

Сформовані компетентності людина використовує в різних соціальних та інших контекстах залежно від умов і потреб здійснення різних видів діяльності. Компетентна людина застосовує ті стратегії, які здаються їй найприйнятнішими для виконання окреслених завдань. Управління власною діяльністю веде до підвищення або модифікації рівня компетентності людини. Отже, компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти [2].

Безумовну цінність становлять положення і висновки учених, які висвітлюють різні аспекти компетентності. Зокрема, автори розкривають ключові, надпредметні або мета-компетентності: ціннісно-мотиваційну, навчально-пізнавальну й т.п. (Н. Бібік, О. Вербицький, І. Зимня, Н. Кузьміна, О. Овчарук, О. Савченко, А. Степанюк, О. Тархан, А. Хуторской та ін.); рефлексивну (І. Семенов, С. Степанов та ін.); самостійної пізнавальної діяльності, креативну (І. Грубар, В. Басова, М. Беденко, В. Ломакович, С. Сисоева та ін.); трудову, особистісну (А. Маркова, Я. Кодлюк, В. Толочек та ін.); комунікативну, соціально-перцептивну (А. Бодальов, І. Дроздова, Г. Одинцова та ін.); психологічну (І. Белова, М. Ігельник, О. Клименко, О. Мешко, В. Сіткарь та ін.); етико-естетичну (Л. Проців, І. Шереметата ін.); валеологічну (В. Бобрицька, В. Вакуленко, В. Грушко, В. Омеляненко та ін.); андрагогічну (Л. Сігасва); акмеологічну (А. Бодальов, А. Деркач, Л. Степнова та ін.); екологічну (О. Алексєєв, Л. Білик, Л. Лук'янова, Н. Олійник, Н. Пустовіт, О. Пруцакова, Л. Титаренко).

Аналіз результатів вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних досліджень з проблеми компетентнісного підходу показує, що компетентність доцільно розглядати як:

1) сукупність взаємопов'язаних якостей особистості; 2) здатність використовувати ці здібності у процесі виконання складних дій. За І. Зимньою, це групи компетентностей, які стосуються самої особистості як суб'єкта життєдіяльності – особистісні компетентності, комунікативні – виявляються через взаємодію людини з іншими людьми; діяльнісні – виявляються у всіх типах і формах діяльності людини [2, с.31].

Як зазначає Л. Лук'янова «проблема формування компетентності особистості досліджується за різними галузями наукового знання – від його філософських, психологічних, педагогічних, акмеологічних аспектів до гендерних особливостей. Розроблені положення та висновки дають змогу вести мову про феноменологічне накопичення узагальнень щодо проблеми компетентності, проте формування екологічної компетентності особистості з урахуванням її вікових та професійнісно-діяльнісних якостей потребує набагато більшої уваги науковців і практиків» [4, с.141].

Екологічна компетентність ґрунтується на знаннях про загальні закони розвитку природи і суспільства, екологічній відповідальності за професійну діяльність. Ми поділяємо думку Л. Лук'янової, що екологічна компетентність є складовою професійної компетентності та разом з іншими її складовими утворює визначення професійної компетентності як інтегральної характеристики ділових і особистісних якостей фахівця, віддзеркалює не тільки рівень знань, умінь, досвід, достатній для досягнення цілей професійної діяльності, а й соціально-моральну позицію особистості.

Оскільки нас цікавить професійна компетентність педагога, ми звернулися до визначень, обґрунтованих російськими вченими. Зокрема, професійно-педагогічну компетентність вони розглядають як сукупність професійно значущих знань, умінь і навичок, потрібних для здійснення нормативно схвалених способів педагогічної діяльності, «узагальнених і закріплених інструкціями, розрахованих на абстрактного суб'єкта й усереднені умови» (В. Шадриков). Види професійно-педагогічної компетентності: 1) екологічна – знання про себе; 2) педагогічна – знання меж можливості втручання педагогіки, знання психолого-педагогічних основ виховання й освіти, володіння навичками практичної діагностики; 3) викладацька – ґрунтовне знання предмета і вміння викладати його.

У сучасних умовах вітчизняні дослідники використовують поняття «компетентність» і «компетенція». Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури щодо цієї проблеми дає підстави зауважити, що поняття «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень і прав», а «компетентність» зазвичай пов'язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю, або «сукупністю необхідних знань і якостей особистості, що дає право професійно підходити до вирішення питань у певній галузі» [5].

Зокрема, більшість авторів пов'язують поняття «компетентність» з професійною діяльністю людини. Компетентність розглядається як сукупність знань, умінь, навичок, способів і засобів досягнення цілей, а також уміння актуалізувати опановані знання й уміння в потрібний момент і використати їх у процесі реалізації професійних функцій. Натомість термін «компетенція» [3] вживається фахівцями у таких значеннях: сукупності знань, умінь і навичок (Б. Глухов), здатності особистості здійснювати певну діяльність (А. Суригін), рівня сформованості міжособистісного досвіду спілкування (Ю. Ємельянов).

Компетенція – здатність використовувати знання, ноу-хау й уміння в стандартній ситуації чи ситуації, що змінюється [1, с.53].

До компетенцій, якими повинен володіти майбутній педагог професійного навчання можна віднести:

– **соціально-особистісні компетенції** - розуміння та сприйняття етичних норм поведінки стосовно інших людей і відносно природи (принципи біоетики); розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя; здатність учитися; здатність до критики й самокритики; креативність, здатність до системного мислення; адаптивність і

комунікабельність; наполегливість у досягненні мети; турбота про якість виконуваної роботи; толерантність; екологічна грамотність; освоєння додаткових кваліфікацій; розуміння необхідності гуманного ставлення до учнів; здатність виявляти проблеми, самостійно визначати завдання і вибирати шляхи їх вирішення тощо;

– **загальнонаукові компетенції** - базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності; базові знання фундаментальних розділів математики, в обсязі, необхідному для володіння математичним апаратом відповідної галузі знань, здатність використовувати математичні методи в обраній професії; базові знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати інтернет-ресурси; базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін; базові знання в галузі, необхідні для освоєння загально-професійних дисциплін тощо;

– **інструментальні компетенції** - здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою; оволодіння і прикладне використання однієї з (2-3) іноземних мов у соціальній, професійній сферах, підвищення загально мовного рівня у сфері ділового спілкування в колективі; навички роботи з комп'ютером; навички управління інформацією тощо;

– **професійні компетенції, в т.ч. загально-професійні** - здатність обґрунтовувати практичні рішення ефективної організації навчально-виробничої діяльності учнів; здатність забезпечувати нормальний морально-психологічний клімат у колективі учнівської групи; здатність забезпечувати безпечні умови праці на навчально-виробничих ділянках; здатність контролювати умови праці згідно з діючим законодавством; здатність оформлення документації з техніки безпеки згідно з діючим законодавством; здатність забезпечувати робочі місця технологічною документацією; здатність виявляти і враховувати індивідуальні особливості учнів; здатність управляти педагогічним спілкуванням і добирати техніку організації контакту; здатність забезпечувати високий рівень культури і організації навчально-виробничої діяльності; здатність критично аналізувати власну професійну діяльність і роботу інших; здатність здійснювати програми саморозвитку; здатність формувати в учнів мотиваційно-ціннісну сферу праці (мотиви, інтереси, потреби, здібності, обдарування); здатність визначати особливості психічного розвитку і педагогічного впливу на особистість майбутнього фахівця; здійснювати діагностику психофізіологічних особливостей учнів і враховувати їх результати при організації теоретичного і практичного навчання; здатність створювати комфортне навчальне середовище; здатність застосовувати комп'ютерну техніку та інформаційні технології у професійному навчанні; здатність організовувати самостійну навчальну роботу учнів; здатність здійснювати дослідно-експериментальну, рефлексивно-творчу діяльність; здатність застосовувати сучасні принципи, форми, методи виховання; співпрацювати з соціальними інститутами, батьками, громадськістю з проблем виховання учнів тощо;

– **спеціалізовано професійні** - здатність використовувати методи психодіагностики міжособистісних стосунків у навчальній групі; здатність оновлювати зміст професійного навчання відповідно до динамічних змін сучасної техніки та технологій; здатність розробляти навчально-програмну та методичну документацію для теоретичного і практичного навчання; здатність розробляти комплекси дидактичних засобів навчання; здатність організовувати та керувати практикою учнів в умовах підприємств; здатність організовувати та керувати науково-дослідною діяльністю учнів; здатність контролювати трудову та технологічну дисципліну; здатність використання нормативних документів для підвищення економічної ефективності технологічного процесу; здатність удосконалювати

технологічні процеси; здатність контролювати дотриманням установленої технології виробництва; здатність експлуатувати обладнання галузі з дотриманням безпеки праці; здатність виконувати, розраховувати, контролювати процеси відповідно до профілю підготовки тощо.

На початку ХХІ століття у всіх країнах світу відбуваються значні зміни, зумовлені науково-технічним прогресом, інформаційно-технологічною революцією та соціально-економічними перетвореннями. За таких умов об'єктивною потребою є методологічне обґрунтування нових підходів до професійної підготовки та розвитку професійної компетентності педагогів. Наголосимо, що це удосконалення системи неперервної післядипломної освіти та підвищення кваліфікації педагогів професійно-технічних навчальних закладів, забезпечення систематичного підвищення кваліфікації викладачів кафедр психології, педагогіки, методики навчання і виховання з урахуванням модернізації професійно-технічної та вищої освіти.

Література:

1. Глосарій основних термінів професійної освіти і навчання: Десятков Т.М., упорядник, за загал. ред. Ничкало Н.Г. – К.: Видавництво «АртЕк», 2009. – 192 с.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата современного образования // Интернет-журнал «Эйдос». – 2006. – 5 мая [Електронний ресурс] – Режим доступу: 05.11.2007: <<http://www.eidos.ru/journal/2006/0505.htm>>. – Загол. з екрана. – рос.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Лук'янова Л. Феномени екологічної освіти // Філософія педагогічної майстерності: Зб. наук. пр. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського / Редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – С. 136–144.
5. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М.: Высш. шк., 2004. – 512 с.
6. Професійні компетенції та компетентності вчителя // Матеріали регіонального науково-практичного семінару (28–29 листопада 2006 р). – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с.
7. Шевчук Л.І., Пріоритет – професійна компетентність педагога № 1, с.15-16
8. Шевчук Л.І., Розвиток професійної компетентності педагогів закладів профтехосвіти // Педагог професійної школи // Зб. наук. праць. / Редкол.: Н.Г. Ничкало (голова), І.А. Зязюн, О.І. Щербак та ін.: Упорядники: Н.Г. Ничкало, О.І. Щербак. - К.: Наук. світ, 2001, - Випуск 1. – 354 с., С.125-129.

У статті відображено актуальні проблеми формування професійної компетентності педагогів професійного навчання. Представлена модель професійної компетентності педагога. Визначено основні компетенції: соціально-особистісні, загальнонаукові, інструментальні та професійні.

Ключові слова: педагог професійного навчання, професійна компетентність, компетенція.

В статье отображены актуальные проблемы формирования профессиональной компетентности педагогов профессионального обучения. Представлена модель профессиональной компетентности педагога определены основные компетенции: социально-личностные, общенаучные, инструментальные и профессиональные.

Ключевые слова: педагог профессиональной учебы, профессиональная компетентность, компетенция.

The article deals with actual problems of formation of professional competence of teachers of vocational training. The model of professional competence of the teacher identifies the main areas of competence: the socio-personal, general science, tools and professional.

Keywords: teacher of professional studies, professional competence, competence.

УДК 378.1(477.75)
ББК 74.58

Н.В. Якса
м. Сімферополь, АР Крим, Україна